
Є. А. Гетьман,

мол. наук. співробітник апарату президії
Академії правових наук України

Кодифікаційна техніка як різновид нормотворчої техніки

Кодифікація законодавства являє собою діяльність уповноважених на те органів державної влади, спрямована на розробку, прийняття та введення в дію нового як за формою, так і за змістом нормативно-правового акта підвищеної стабільності. Така діяльність здійснюється шляхом використання законодавцем, а також іншим уповноваженим на те органом відповідних прийомів, методів, засобів, правил, процедур, що отримали в теорії права назву кодифікаційної техніки.

Перед тим як перейти до розгляду такої категорії, як «кодифікаційна техніка» перш за все, необхідно звернутися до етимології самого поняття «техніка», яке походить від грецького *techne* — майстерність, мистецтво. У новітньому словнику іншомовних слів «техніка» розглядається як сукупність матеріальних засобів, інтелектуальних знань, а також як сукупність навичок, прийомів певної майстерності та володіння цими прийомами¹.

У тлумачному словнику іншомовних слів техніка розглядається як сукупність засобів праці, знань та діяльності, що спря-

---

¹ Новейший словарь иностранных слов и выражений. – М. : АСТ; Минск : Харвест, 2002. – С. 797.

мована на створення матеріальних цінностей¹. Таким чином, техніка являє собою відповідну діяльність, яка спрямована на досягнення певного результату.

Необхідність виділення кодифікаційної техніки зумовлена специфікою самої діяльності, а також специфікою нормативно-правових актів кодифікаційного характеру. У цьому випадку необхідно погодитися з Є. В. Погореловим, який наголошує на тому, що кодифікаційна техніка не включає до свого складу правил звичайної законотворчості, тобто правил внесення змін та доповнень у нормативно-правові акти, оскільки кодифікаційна техніка включає прийоми, засоби здійснення кодифікаційної діяльності та створення кодифікаційних актів.

Необхідно зазначити, що проблемі кодифікаційної техніки в юридичній літературі радянського періоду приділялася значна увага такими вченими, як О. О. Ушаков та А. М. Іодковський.

Зокрема, О. О. Ушаков зазначав, що «оскільки завданням юридичної техніки є створення найбільш досконалого права з точки зору здійснення його на практиці, а кодифікація саме і є таким засобом, то вчення про юридичну техніку в основному зводиться до вчення про найбільш досконалі форми і способи здійснення кодифікації»².

А. М. Іодковський у своїх працях наголошував на тому, що при здійсненні в цілому систематизації радянського законодавства використовуються такі прийоми: 1) фіксування всього законодавчого матеріалу та його очищення (вилучення норм, поглинутих наступним законодавством, або норм, які не відповідають йому, вилучення норм, що вичерпали своє значення); 2) об'єднання законодавчого матеріалу, що належить до одного питання; 3) усунення протиріч; 4) введення однозначної термінології, спрощення редакції актів; 5) вилучення положень, що мають тимчасовий характер³.

¹ Див.: Крысин Л. П. Толковый словарь иноязычных слов / Л. П. Крысин. – М. : Эксмо, 2005. – С. 774. – (Библиотека словарей).

² Ушаков А. А. О понятии юридической техники и ее основных проблемах / А. А. Ушаков // Уч. зап. Перм. гос. ун-та. – 1961. – Т. XIX, Вып. 5 (Юрид. науки). – С. 81.

³ Иодковский А. Н. История советской кодификации / А. Н. Иодковский / Вопросы кодификации : сб. науч. ст. – М. : Гос. изд-во юрид. лит., 1957. – С. 49.

Проблема кодифікаційної техніки висвітлюється і в сучасних юридичних джерелах, але слід наголосити на тому, що вказане питання залишається не до кінця вивченим.

Так наприклад, В. М. Тарасюк під кодифікаційною технікою розуміє «сукупність вироблених правил, прийомів, методів та засобів, що використовуються в процесі діяльності відповідних державних органів по зовнішній і внутрішній обробці та вдосконаленню діючого законодавства з метою приведення його в єдину логічну систему»¹.

У дисертаційному дослідженні Є. В. Погорелов розглядає кодифікаційну техніку як сукупність засобів, прийомів та правил здійснення кодифікаційної діяльності та створення кодифікаційних актів².

Ю. М. Бисага, О. Я. Рогач, О. І. Ющик розглядають кодифікаційну техніку як різновид законодавчої техніки та вказують на їх нерозривне співвідношення. Ю. М. Бисага та О. Я. Рогач вважають, що термін «кодифікаційна техніка» співвідноситься з терміном «законодавча техніка» як видове та родове поняття. Це й зумовлює, на їх думку, необхідність виділення особливих прийомів законодавчої техніки, сукупність яких можна назвати кодифікаційною технікою³.

Ширше поняття кодифікаційної техніки розкривається О. І. Ющиком. Автор також визначає кодифікаційну техніку як один з видів законодавчої техніки і розглядає останню як систему юридично-мовних та юридико-логічних прийомів, методів, юридичних процедур і спеціально-юридичних засобів діяльності державного апарату з упорядкування правових положень юридичних норм і зведення їх до єдиного кодифікаційного акта⁴. Таким чином, на

¹ Тарасюк В. М. Юридична, законодавча та кодифікаційна техніка / В. М. Тарасюк // Права держава : щорічник наук. пр. – К. : Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 1997. – Вип. 8. – С. 253.

² Погорелов Є. В. Кодифікаційна діяльність в правовій системі України (загальнотеоретичний аспект) : дис.... канд. юрид. наук : 12.00.01 / Є. В. Погорелов. – Х. : Нац. ун-т внутр. справ України, 2000. – С. 105.

³ Рогач О. Я. Кодифікаційні акти в системі законодавства України / О. Я. Рогач, Ю. М. Бисага. – Ужгород : Ліра, 2005. – С. 72–73.

⁴ Кодифікація законодавства України: теорія, методологія, техніка / Ю. С. Шемшученко, О. І. Ющик, Л. М. Горбунова та ін. ; за заг. ред. О. І. Ющика. – К. : Парлам. вид-во, 2007. – С. 145.

думку правників проблема кодифікаційної техніки нерозривно пов'язана з проблемою законодавчої техніки.

Вивчення проблеми законодавчої техніки ведеться у дисертаційних дослідженнях¹, монографічних виданнях², а також у значній кількості наукових статей.

Проблемі законодавчої техніки приділена значна увага у працях російських вчених, у зв'язку з чим питання законодавчої техніки досліджується на більш високому рівні, ніж у вітчизняних правових джерелах.

У більшості випадків під законодавчою технікою розуміють «методологічні прийоми та правила роботи над текстом проекту нормативного акта, правила його складання та оформлення»³.

С. С. Алексеев під законодавчою технікою розуміє «сукупність засобів та прийомів, що використовуються відповідно до прийнятих правил при розробці та систематизації правових (нормативних) актів для забезпечення їх досконалості»⁴.

Ю. А. Тихомиров законодавчу техніку розуміє як систему правил, які створені та використовуються для пізнавально-логічного і нормативно-структурного формування правового матеріалу та підготовки тексту закону⁵.

О. О. Ушаков у своїх працях відстоює дещо іншу позицію й поділяє законодавчу техніку на два види: зовнішню і внутрішню. Зовнішня юридична техніка, на думку О. О. Ушакова, вивчає, як повинно бути створено і побудовано право, які характерні риси властиві законодавчому процесу. До внутрішньої автор відносить

¹ Див.: Риндюк В. І. Законодавча техніка: поняття, форми, види, реалізація в Україні : автореф.... канд. юрид. наук: 12. 00. 01 / В. І. Риндюк. – К. : Нац. акад. наук України, Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького, 2008. – 20 с., Апт Л. Ф. Формы выражения и изложения правовых норм в нормативных актах : автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12. 00. 01 / Л. Ф. Апт ; ВНИИЗС. – М., 1973. – 16 с. та ін.

² Законодательная техника / под ред. Д. А. Керимова. – Л. : Изд-во ЛГУ, 1965. – С. 122.

³ Научные основы советского правотворчества. – М., 1981. – С. 254.

⁴ Алексеев С. С. Общая теория права : учебник. – 2-е изд., перераб. и доп. / С. С. Алексеев. – М. : ТК Велби : Проспект, 2008. – С. 482.

⁵ Тихомиров Ю. А. О правилах законодательной техники / Ю. А. Тихомиров // Журн. рос. права. – 1999. – № 11. – С. 111.

питання юридичної норми, а також співвідношення всіх частин законодавства, які утворюють одне ціле¹.

На думку В. І. Риндюк, «законодавча техніка — це система мовних та логічних прийомів, методів, юридичних процедур та спеціально-юридичних засобів законодавчої діяльності державного апарату по виробленню юридичних норм у формі положень законодавчих актів з метою встановлення належного правопорядку в суспільстві». Таким чином, законодавча техніка являє собою сукупність прийомів, способів найбільш вдалого викладення норм у проекті закону.

Поряд з цим більшість науковців при розгляді законодавчої техніки ототожнюють її з юридичною технікою або взагалі не бачать чіткої різниці між зазначеними поняттями, що значною мірою ускладнює формування загальноприйнятої дефініції як законодавчої, юридичної техніки, так і безпосередньо кодифікаційної.

Прикладом останнього може бути визначення, що надається І. К. Ільїним та М. В. Мироновим. Під юридичною технікою автори розуміють «сукупність встановлених досвідом і перевірених практикою методів та прийомів роботи з підготовки та прийняття різноманітних правових актів нормативного та ненормативного характеру»².

Ототожнення законодавчої техніки з юридичною також бачимо у А. М. Цалієва, який зазначає, що «юридична техніка як сукупність правил, що використовуються при розробці, прийнятті та виданні правових актів становить обов'язкову умову якісної нормотворчої діяльності»³.

Л. І. Пригара розглядає юридичну техніку як категорію юриспруденції, сукупність нормативно закріплених правил і засобів, що забезпечують науковість і правомірність розробки та прийнят-

¹ Ушаков А. А. О понятии юридической техники и ее основных проблемах / А. А. Ушаков // Учен. зап. Перм. гос. ун-та. — 1961. — Т. XIX, вып. 5. С. 82–84.

² Ильин И. К. О форме и стиле правовых актов / И. К. Ильин, Н. В. Миронов // Сов. государство и право. — 1960. — № 12. — С. 64–66.

³ Цалиев А. Бесполезные законы вредны для общества / А. Цалиев // Рос. юстиция. — 2001. — № 4. — С. 28.

тя нормативно-правових актів, а також правильність правозастосовної діяльності¹.

І. М. Рассолов під юридичною технікою розуміє вироблені практикою навички та прийоми створення правових норм у формі прийняття нормативно-правових актів².

Найбільш виваженим вбачається розуміння юридичної техніки, що надається Г. І. Муромцем. Автор під юридичною технікою розуміє спосіб формування та підтримання ефективності функціонування правової системи, способу, визначення якого залежить від характеру та особливостей тієї чи іншої правової системи³.

Таким чином, Г. І. Муромцем розглядає юридичну техніку як поняття більш багатогранне, зазначаючи при цьому, що юридична техніка складається з двох підвидів, а саме юридична техніка, що має загальне значення, і юридична техніка спеціального призначення. Перша, зазначає автор, використовується не тільки в юридичній діяльності, але і в будь-якій іншій, прикладом якої можуть слугувати оргтехніка, комп'ютери та ін. У свою чергу спеціальна техніка є неоднорідною. У її складі можна виділити техніку, що широко використовується в неюридичних сферах, але пристосована до правознавства, — це, наприклад, криміналістична техніка. Другою складовою частиною спеціальної техніки є техніка, яка широко використовується юридичної наукою та практикою. До останньої можна віднести техніку складання текстів нормативних актів⁴.

В. М. Баранов, А. П. Кузнецов, С. В. Ізосімов при розгляді юридичної техніки зазначають, що остання складається із загальноносоціальних, спеціально-юридичних та технічних засобів. На думку авторів, до структури загальноносоціальних засобів входять мова, частина мови, знаки, мовні одиниці (слова, словосполучення, речення), цифри, поняття, судження, соціальні норми.

¹ Пригара Л. І. Юридична техніка: поняття, структура, ознаки / Л. І. Пригара // Часоп. Київ. ун-ту права. — 2004. — № 2. — С. 26–31.

² Теория государства и права / под ред. М. М. Рассолова. — М. : Юнити-Дана : Закон и право, 2004. — С. 396.

³ Муромцев Г. И. Юридическая техника (некоторые теоретические аспекты) / Г. И. Муромцев // Правоведение. — 2000. — № 1. — С. 9–20. С. 14–15.

⁴ Там само. — С. 18.

Спеціально-юридичні засоби включають у себе юридичні поняття та терміни, конструкції, правові приписи, акти та інші правові явища, вироблені юридичною наукою і практикою в процесі розвитку правової системи суспільства. До технічних засобів належать комп'ютери, оргтехніка та ін.¹

На думку О. О. Ушакова, основними різновидами юридичної техніки є законодавча, а також кодифікаційна техніка.

Більш розширений поділ юридичної техніки на види подає А. О. Дутко. На його думку, остання поділяється на такі основні види: 1) нормотворча, тобто техніка створення та оформлення нормативно-правових приписів, до складу якої входять законодавча техніка та техніка підзаконної нормотворчості; 2) систематизаційна, тобто техніка упорядкування нормативних актів у певну систему і створення систематизованого акта; 3) правореалізаційна — техніка створення актів реалізації права; 4) правозастосовну — техніку створення та оформлення правозастосовних актів; 5) інтерпретаційну — техніка створення акта, що роз'яснює норму і виявляє її точний зміст².

Аналіз зазначених підходів до розуміння юридичної, а також законодавчої техніки дозволяє дійти висновку, що за своїм змістом юридична техніка є поняттям значно ширшим, ніж законодавча, а також кодифікаційна техніка. На нашу думку, при аналізі такої категорії, як «законодавча техніка», необхідно вести мову про сукупність прийомів, способів, засобів найбільш вдалого викладення норм у нормативно-правових актах законодавчого характеру, виходячи із самої назви вказаного терміна, а до складу поняття «юридична техніка» необхідно відносити прийоми найбільш вдалого викладення тексту норм у нормативно-правових актах як законодавчого так і підзаконного характеру. При розгляді природи юридичної техніки необхідно також пам'ятати, що остання включає в себе не тільки прийоми найбільш вдалого викладення норм у нормативному акті, але й прийоми найбільш вдалого тлумачен-

¹ Баранов В. М. Юридическая техника : обзор материалов науч. -метод. семинара / В. М. Баранов, А. П. Кузнецов, С. В. Изосимов // Юрист. – 2000. – № 1. – С. 55.

² Дутко А. О. Юридична техніка: види та зміст / А. О. Дутко // Наук. вісн. Львів. держ. ун-ту внутр. справ. Сер. юрид. – 2006. – Вип. 3. – С. 28.

ня норм (інтерпретаційну техніку), а також техніку з реалізації створених норм.

Загальним, що об'єднує юридичну та законодавчу техніку, є наявність у їхньому складі таких елементів, як прийоми, методи, засоби, способи здійснення уповноваженим на те органом державної влади діяльності, спрямованої на розробку нормативно-правового акта, а також його правильне застосування.

Разом з тим необхідно наголосити на тому, що кодифікація спрямована на розробку, зміну, скасування норм, що містяться у нормативно-правових актах, результатом чого стає прийняття нового кодифікаційного акта не тільки законодавчого, але й підзаконного характеру. Таким чином, зводити поняття кодифікаційної техніки лише до проблеми створення закону, кодексу, основ законодавства (законодавчої техніки) є, на нашу думку, невіправданим. Як відомо, юридична техніка поділяється на юридичну техніку у нормотворчості, що поділяється на такі види, як законодавча і підзаконна, та юридичну техніку правозастосовної діяльності. У зв'язку з чим, на нашу думку, більш виваженим здається віднесення кодифікаційної техніки до проблеми нормотворчої техніки, тобто сукупності прийомів, правил, що використовуються при розробці норм нормативно-правового акта як законодавчого, так і підзаконного характеру.

С. С. Алексеев до кодифікаційної техніки відносить юридичну термінологію, юридичні конструкції, прийоми та правила викладення змісту нормативних актів тільки в плані засобів розробки, оформлення, публікації та систематизації нормативних актів¹.

В. Горшеньов відносить до кодифікаційної техніки нормативні узагальнення, що об'єднують презумпції та фікції а також приписи, що узагальнюють дефініції та юридичні конструкції; М. Юков — нормативні побудови, юридичні конструкції, галузеву (підгалузеву) типізацію, В. Бабаєв — аксіоми, юридичні конструкції, правові символи, презумпції, фікції; Л. Л. Кругліков та О. Є. Спірідонов до кодифікаційної техніки відносять конструкції,

¹ Алексеев С. С. Право: азбука, теория, философия: опыт комплексного исследования / С. С. Алексеев. – М., 1999. – С. 105.

термінологію, презумпції, фікції, символи, аксіоми¹.

Узагальнюючи загальнотеоретичні положення, присвячені юридичній, законодавчій, а також кодифікаційній техніці, до за-собів, прийомів техніки кодифікації законодавства України можна віднести: правові конструкції, юридичні презумпції, правові фікції, кодифікаційну термінологію, символи.

Правова конструкція являє собою відповідну модель суспільних відносин, що врегульовані правом. І. К. Сезонова та С. М. Глазько під правовою конструкцією розуміють своєрідні модельні побудови прав, обов'язків, відповідальності, їхні типові схеми, у які вкладається юридичний матеріал².

Як зазначає О. Ф. Черданцев, юридичні конструкції «надають нормам права логічну стрункість, послідовність їх викладу, визначають зв'язок між нормами права, сприяють повному, чіткому врегулюванню тих чи інших суспільних відносин або їх елементів»³.

Таким чином, юридичні конструкції являють собою закріплену в кодифікаційних нормативно-правових актах модель суспільних відносин. Юридичні конструкції відіграють значну роль у кодифікаційних нормативно-правових актах, оскільки спрямовані на врегулювання певної галузі суспільних відносин. Разом з тим при формуванні правових конструкцій, як і інших прийомів юридичної техніки необхідно дотримуватися розроблених теорію права вимог, відповідно до яких формуються ці прийоми.

Переходячи до розгляду юридичної презумпції у кодифікаційному акті, необхідно наголосити на тому, що поняття останньої не закріплено на законодавчому рівні, що значною мірою перешкоджає його правильному застосуванню у нормотворчому процесі.

У більшості випадків під юридичною презумпцією розуміють закріплені правовими нормами припущення про вірогідність настання або ненастання певного юридичного факту, яке засноване

¹ Цит. за: Кругликов Л. Л. Юридические конструкции в уголовном праве / Л. Л. Кругликов, О. Е. Спиридонова. – СПб. : Юрид. центр Пресс, 2005. – С. 50–51.

² Сезонова І. К. / І. К. Сезонова, С. М. Глазько // Право і безпека. – 2002. – № 2. – С. 114.

³ Черданцев А. Ф. Логико-языковые феномены в праве, юридической науке и практике / А. Ф. Черданцев. – Екатеринбург, 1992. – С. 149.

на зв'язку передбачуваних фактів із фактами наявними, виходячи із попереднього досвіду¹. К. К. Панько, розглядаючи проблему юридичної презумпції у кримінальному праві, наголошує на тому, що на основі узагальнення достатньо великої кількості випадків робиться загальний висновок, який є правильним відносно більшості аналогічних узагальнених випадків².

Прийомам, що широко використовується при проведенні кодифікаційних робіт, є закріплення правових фікцій у кодифікаційному акті. Правові фікції — це прийоми конструювання правових приписів, якими неіснуючі положення оголошуються існуючими, завдяки чому останні набувають обов'язкового значення, шляхом закріплення їх у новому кодифікаційному акті.

Є. В. Погорелов зазначає, що необхідність використання правових фікцій «зумовлена потребами усунення певних обставин, ситуацій, які ускладнюють процес правового регулювання, а іноді взагалі роблять його неможливим. При цьому іншими засобами законодавчої техніки таку ситуацію вирішити неможливо»³. Разом з тим аналіз юридичних джерел показує, що у більшості випадків, юридичні презумпції та правові фікції ототожнюються. Як зазначає О. Ульяновська, таке ототожнення дуже часто здійснюється й самим законодавцем⁴.

Ще одним засобом, який широко використовується у правотворчій діяльності, є законодавча термінологія, під якою у більшості випадків розуміють сукупність слів або словосполучень для позначення у законодавчих актах відповідних понять.

Законодавча термінологія, яка міститься у кодифікаційному акті, повинна бути стійкою, але разом з тим необхідно й уникати його надмірно широкого використання.

¹ Див.: Оборотов Ю. М. Теорія держави і права (прагматичний курс) : Екзаменац. довід. — Одеса : Юрид. літ.-ра. 2005. — С. 59–60.

² Панько К. К. Презумпція в уголовном праве как прием законотворчества / К. К. Панько // Журн. рос. права. — 2005. — № 3. — С. 67.

³ Погорелов Є. В. Технологія кодифікаційної діяльності: деякі проблеми дослідження та загальнотеоретична характеристика / Є. В. Погорелов // Учен. зап. Таврич. ун-та ім. В. И. Вернадского. Серія «Юрид. науки». — 2005. — Т. 18 (57). — № 1. — С. 56.

⁴ Ульяновська О. Правові фікції і правові презумпції: єдність та відмінність / О. Ульяновська // Право України. — 2005. — № 6. — С. 102.

При проведенні кодифікаційних робіт великого значення, на нашу думку, набуває не тільки позначення понять, але й надання їм визначення на законодавчому рівні. Таке визначення в юридичних джерелах отримало назву законодавчої дефініції. Ідея визначеності термінів і понять у законі, у тому числі й кодифікаційному, була присутня в трактаті Платона «Законо», у якому мислитель наголошує на тому, що «законодавець не повинен мати дві різні думки щодо одного й того самого предмета»¹.

Через декілька століть інший мислитель — Ш. Монтеск'є у трактаті «Про дух законів» також відзначав, що істотною умовою, якою повинен керуватися законодавець, є те, щоб слова закону викликали у всіх людей ті самі поняття: таким чином, усі використовувані категорії мають бути точно визначеними².

Л. Ф. Апт зазначає, що у законодавчій техніці дефініції використовуються як найбільш поширений прийом. Поряд з іншими законодавчими приписами вони виконують завдання спрямовані на глумачення понять, створених самим законодавцем³. Отже, на нашу думку, законодавцеві при проведенні робіт з кодифікації законодавства необхідно закріпити загальне визначення конкретного поняття з метою уникнення протиріч між кодифікаційним актом та актом поточного законодавства.

Наступний прийом, який використовується юридичною технікою, а отже, й кодифікаційною, є правові символи.

У юридичних джерелах під правовими символами розуміють «закріплені законодавством умовні наочні зразки, що використовуються для вираження певного юридичного змісту»⁴.

¹ Платон. Закони / Платон // Соч. : в 3 т. – М. : Мысль, 1972. – Т. 3, ч. 2. – С. 193.

² Монтеск'є Ш. О духе законов / Ш. Монтеск'є // Избр. произведения. – М. : Госполитиздат., 1995. – С. 651.

³ Ант Л. Ф. Дефиниции в законодательстве Российской Федерации / Л. Ф. Апт // Законодательная дефиниция: логико-гносеологические, политико-юридические, морально-психологические и практические проблемы : материалы междунар. «круглого стола». – Н. Новгород : Нижегород. иссл. науч. -приклад. центр «Юридическая техника», 2007. – С. 71–85.

⁴ Бабаев В. К. Теория современного советского права / В. К. Бабаев. – Горький, 1990. – С. 9–10.

Прикладом символів може бути: державний герб, державні нагороди, гроші, дорожні знаки тощо. Їх опис закріплюється у нормативних приписах, але разом з тим подається їх графічне зображення. Різновидом правових символів можна також вважати додатки до нормативних актів у вигляді схем, таблиць, карт¹.

О. І. Ющик, досліджуючи проблему кодифікаційної техніки, а також її елементів, дійшов висновку, що остання включає до свого складу внутрішні форми (елементи), що організовують спосіб кодифікаційної діяльності державного апарату, а також зовнішні форми (елементи), до яких відносяться юридико-мовна, юридико-логічна та юридико-процедурна форми².

Підсумовуючи усе вищевикладене, необхідно наголосити на тому, що кодифікаційна техніка — це особливий різновид нормотворчої техніки, яка включає до свого складу прийоми, методи засоби здійснення уповноваженим на те органом державної влади діяльності, спрямованої на упорядкування та об'єднання в єдиному кодифікаційному документі правових приписів. До зазначених прийомів, методів, засобів, способів належать правові конструкції, юридичні презумпції, правові фікції, дефініції, кодифікаційна термінологія, символи. Кожний із зазначених прийомів спрямований на створення такого кодифікаційного документа, який матиме досконалий характер. У кодифікаційних документах важливим є закріплення нормативної дефініції, оскільки це надасть можливість, по-перше, на законодавчому рівні визначитися з конкретним поняттям, а по-друге, уникнути протиріччя у розумінні однієї й тієї самої категорії. Основними формами кодифікаційної техніки є юридико-мовна, юридично-логічна, юридично-процедурна.

Разом з тим необхідно наголосити на тому, що кодифікаційна техніка являє собою різновид нормотворчої техніки, що включає

¹ Див.: Погорелов Є. В. Технологія кодифікаційної діяльності: деякі проблеми дослідження та загальнотеоретична характеристика / Є. В. Погорелов // Учен. зап. Таврич. ун-та ім. В. І. Вернадського. Серія «Юрид. науки». — 2005. — Т. 18 (57). — № 1. — С. 57.

² Кодифікація законодавства України: теорія, методологія, техніка / Ю. С. Шемшученко, О. І. Ющик, Л. М. Горбунова, та ін. ; за заг. ред. О. І. Ющика. — К. : Парлам. вид-во, 2007. — С. 151.

до свого складу законодавчу техніку та техніку підзаконної нормотворчості, а не лише законодавчої, як на цьому наголошує більша частина сучасних правників, оскільки її результатом стають нормативно-правові акти не тільки законодавчого, але й підзаконного характеру. Зазначена ситуація й зумовлює виділення кодифікаційної техніки як особливого різновиду нормотворчої техніки.

Таким чином, дотримання органом державної влади основних прийомів, засобів кодифікаційної техніки надасть можливість створити внутрішньо узгоджений, досконалий як за формою, так і за змістом кодифікаційний акт, розрахований на тривалий час існування.